

Oppdikta sitat i nordisk språkvitenskap – i fire ulike varianter

Ernst Håkon Jahr
Universitetet i Agder

Referanseplikt og sjekk av sitat en har funnet hos andre

Noe av det første en student og en stipendiat lærer før de skriver en akademisk tekst, er at alt de siterer, skal kildefestes. Finner de gjengitt et sitat i litteraturen fra tredjeperson, som de ønsker å bruke i eget arbeid, skal de alltid sjekke sitatet mot den originalen det refereres til. Forbausende ofte finner de da at det er noe galt med sitatet: Det er ikke helt korrekt gjengitt, noe er uteglemt, noe er feilskrevet, noe er lagt til, det kan være tatt ut av kontekst, eller nødvendig kontekst er ikke forklart. De må forhindre at andre forskeres eventuelle feilsitering blir videreformidla i eget arbeid. Dersom det viser seg umulig å få tak i originalen der sitatet er fra, og det hender, skal en alltid oppgi hvor en sjøl har fått det fra, og ikke underslå at sitatet er tatt fra tredjeperson. Dessverre syndes det altfor ofte mot dette.

Oppdikta sitat

I 2008 gav russeren Juij Kusmenko ut en omfattende monografi med tittelen: *Der samische Einfluss auf die skandinavischen Sprachen*. Denne boka fikk en svært positiv anmeldelse av Tove Bull (UiT) i *Maal og Minne* (2010, s. 156–186). Hun mente boka ville måtte medføre ei total omskriving av nordisk språkhistorie. Hun åpna med følgende:

Å hevde at det finst samisk innverknad på skandinavisk språk, vil venteleg provosere tradisjonelle nordistar, så eg hadde rekna med at somme ville kaste seg over tastaturet, anten for å forsvare tidlegare posisjonar eller for å gjere som eg vil gjere her, presentere boka som språkhistorisk banebrytande. Men det har vore merkeleg stille (s. 156).

For å vise hva en «tradisjonell» nordist mener, skriver Bull følgende (s. 157 note 3):

Eitt einaste av mange mulege døme får rekkje som dokumentasjon: “A few Finnish or Saami loanwords concerning special Saami and Finnish matters and some features in the outmost northern Norwegian dialects are the only *possible* [mi (dvs. Tove Bulls) utheving] Saami or Finnish influence on the Norwegian language.”

Dette er, så vidt vi kan se, første gang Bull bruker dette «sitatet» for å vise fram det hun kaller en tradisjonell nordist. Hennes referanse er «Jahr 1997: 943». Seinere skulle hun gjenta dette i ulike publikasjoner, og med samme hensikt: å vise en tradisjonell nordistholdning til spørsmålet om samisk substrat i norsk og nordisk. Bull må ha tatt «sitatet» direkte fra boka til Kusmenko (note 18 på side 20), men gjør det uten å si at hun har det derfra.

Jahr har aldri skrevet og heller aldri hevdet noe slikt. «Sitatet» som Tove Bull har brukt og tillagt Jahr (1997), er rett og slett et falsum. Publikasjonen Jahr (1997), med den korte tittelen «Norway», er en omfattende oversiktsartikkel om språkkontakt i Norge i ei stor handbok i kontaktlingvistikk, utgitt av forlaget Walter de Gruyter i Berlin. Artikkelen er den første samla framstillinga av de fleste viktige språkkontaktsituasjonene i Norge gjennom historia. På side 943 skriver Jahr dette om kontakten mellom samisk og norsk:

A few loan words and some very few idioms and syntactic constructions are usually regarded as the product of Sami influence on Norwegian, but on the whole, Sami has not affected the traditional dialects of northern Norway to any appreciable degree.

Dette representerer ei kortfatta sammenfatning av «Stand der Forschung» på 1990-tallet. Hvis vi sammenlikner det med det «sitatet» Tove Bull bruker:

A few Finnish or Saami loanwords concerning special Saami and Finnish matters and some features in the outmost northern Norwegian dialects are the only *possible* [mi (dvs. Tove Bulls) utheving] Saami or Finnish influence on the Norwegian language,

så ser vi at det er noe helt annet. «Sitatet» har påstands form, mens Jahr (1997) refererer til det som er og har vært gjeldende syn («are usually regarded»). I tillegg hevder «sitatet» at lånord og «some features» er den eneste mulige

påvirkning av samisk på norsk. Det er en absurd påstand, som Bull burde ha kunnskap nok til å vite at Jahr ikke kunne stå bak.

Det Bull tror hun siterer fra Jahr, har altså Jahr verken skrevet eller hevdet noe sted. Dessverre har hun seinere gjenbrukt «sitatet» i flere publikasjoner, og alltid med samme referanse: «Jahr 1997: 943». Vi finner «sitatet» i Bull 2010: 157 note 3; Bull 2011: 7; Bull 2017: 11; Bull 2018: 435; Bull 2020 (19.11.).

Som nordist og første sosiolingvist i tromsømiljøet fra 1976 var Jahr den første som skreiv samla om samisk og finsk substrat i norske språkskiftedialekter (Jahr 1982, 1984). Det var tidlig på 1980-tallet. Det virker derfor merkelig at Tove Bull i 2010 kunne mene at akkurat han burde utpekes som representant for tradisjonelistene i nordisk språkvitenskap.

Om hun bare hadde kontrollert «sitatet» mot originalen Jahr (1997), ville hun ha sett at det hun skreiv, var feil. Når en ser nærmere etter, viser det seg at «sitatet» fins i hele fire litt ulike varianter. To varianter av «sitatet» er fra Kusmenko, fra Tove Bull er det kommet to til, der en av dem er en oversettelse til norsk.

Variant 1 og 2 av «sitatet»

Opphavsmannen til «sitatet» er altså russeren Jurij Kusmenko (f. 1941), som Tove Bull er en stor beundrer av. I en ti års tid fra århundreskiftet publiserte han flere arbeider der han mente å påvise betydelig mer samisk påvirkning på germansk og nordisk språk enn det som til da hadde vært vanlig å regne med.

Det viser seg at Kusmenko har brukt «sitatet» også andre steder enn i monografien fra 2008. Han har altså brukt det i to forskjellige varianter, noe som klart indikerer at han sjøl har fabrikkert det.

Kusmenko påstår at han siterer fra Jahr (1997: 943) i artikkelen «Har samiskt inflytande på nordiska språk varit möjligt?», som først var et foredrag på en konferanse i Bergen i november 2007 (Kusmenko 2010: 55). Her finner vi «Variant 1»:

Variant 1 av «sitatet»:

A few Finnish or Saami loanwords concerning special Saami and Finnish matters and some features in the outmost northern Norwegian dialects are the only possible Saami or Finnish influence on the Norwegian language.

Dette var den varianten av «sitatet» som Tove Bull først bruker, og første gang i 2010. Den andre varianten fra Kusmenko er mer tilpassa innholdet i en annen av hans artikler: «View of Sámi and Scandinavian in the Viking Age» (Kus-

menko 2009). I hans Variant 2 av «sitatet» finner vi en utvidelse både når det gjelder innhold og perspektiv, for, må vi anta, at «sitatet» skulle passe bedre med temaet hans i akkurat den artikkelen (Kusmenko 2009: 66, note 3). Endringa han har gjort fra Variant 1 til 2 utheva av meg:

Variant 2 av «sitatet»:

Only few Finnish or Sámi loanwords concerning special Sámi and Finnish matters and some marginal features in the outmost northern Swedish and Norwegian dialects are the only possible Sámi or Finnish influence on the Scandinavian languages.

Mens den første varianten utelukkende gjelder norsk, er også svenske dialekter tatt med i Variant 2. Videre er «some features» i Variant 1 blitt til «some marginal features» i Variant 2, og perspektivet er her utvida av Kusmenko til å gjelde skandinaviske språk generelt. Ingen seriøs forsker gjør slikt. Begge variantene av «sitatet» er dikta opp av Jurij Kusmenko.

Variant 3 og 4 av «sitatet» (fra Tove Bull)

Tove Bull gjenbruker «sitatet» flere ganger, f.eks. på s. 435 i bind 2 i den nye norske språkhistoria (Sandøy/Nesse, Novus, Oslo 2018), og der både på norsk (i hennes oversettelse) og på engelsk. Det er i et omfattende delkapittel der Bull legger fram Kusmenkos mange teorier og forslag om mulige samiske substratrekk i germansk og norsk/nordisk. Den norske oversettelsen hennes (av Kusmenkos Variant 1) blir da Variant 3, og den er slik (Bull 2018: 435):

Variant 3 av «sitatet»:

Nokre få finske og samiske lånord om spesielle samiske og finske forhold og nokre trekk i dei perifere nordlege norske dialektane er *dei einaste moglege* [mi (dvs. Tove Bulls) utheving] samiske og finske påverknadene på norsk språk. (Jahr 1997a: 943, mi [dvs. Tove Bulls] omsetjing)

I Bull (2020) gjengav hun imidlertid ikke Kusmenkos Variant 1 helt ordrett, og lagde med det en Variant 4 (referansen til Jahr 1997 er den samme):

Variant 4 av «sitatet»:

A few Finnish or Saami loanwords concerning special Saami or Finnish matters in the outmost northern Norwegian dialects are the only possible Saami or Finnish influence on the Norwegian language.

Her er «and some features» strøket av Tove Bull, noe som medfører at påstanden i «sitatet» framstår enda mer absurd.

«Litt tilfeldig utvalde sitat»

Måten Tove Bull legger fram «sitatet» på, er nokså lik fra artikkel til artikkel, så ett eksempel får rekke som dokumentasjon her. I artikkelen «Samisk (og eventuell finsk?) innverknad på skandinavisk» (i det svenske tidsskriftet *Folkmålsstudier* 55, 2017, 9–30) gjør hun det slik: Under deloverskrifta «Det tradisjonelle synet» skriver hun (Bull 2017: 11):

Nedanfor følger to litt tilfeldig utvalde sitat som eksemplifiserer det eg [dvs. Tove Bull] ovanfor har kalla det gjengse og tradisjonelle synet på språkkontakt mellom skandinavisk og finsk-ugrisk.

1. The cultural way was usually a one-way street from the Germanic peoples to the Finns or the Lapps. (Stefán Einarsson 1986).
2. A few Finnish or Saami loanwords concerning special Saami and Finnish matters and some features in the outmost northern Norwegian dialects are *the only possible* [mi (dvs. Tove Bulls) utheving] Saami or Finnish influence on the Norwegian language. (Jahr 1997:943).

Desse to sitata frå ulike tiår dokumenterer tydeleg kva dette synet går ut på.

At det her er snakk om «to litt tilfeldig utvalde sitat», stemmer overhodet ikke. Vi finner nemlig de eksakt samme eksemplene hos Jurij Kusmenko, og også han, som Bull, har brukt dem ved flere anledninger. Bull har henta eksemplene rett fra han.

Burde vært unngått

Det var helt tilfeldig at Jahr i begynnelsen av desember 2024 kom over Bull (2020) i nettidsskriftet *Språkprat – Populærvitenskapelig tidsskrift* (19.11. 2020). Der bruker hun «sitatet» i Variant 4, og med referanse, som alltid, til «Jahr 1997». Jahr skjønnte straks at «sitatet» ikke kunne være skrevet av han.

Hele denne saka burde naturligvis ha vært unngått. Hvis Bull bare hadde kontrollert «sitatet» mot referansen (Jahr 1997: 943), kunne hun isteden ha arrestert Jurij Kusmenko for å ha dikta opp et sitat og tillagt Jahr en helt absurd påstand.

Referanser

- Bull, Tove 2010: [Melding av] Kusmenko 2008. *Maal og Minne* (2) 2010, 156–186.
- Bull, Tove 2011: «Samisk påverknad på norsk språk». *NOA norsk som andre-språk* 27, 5–32.
- Bull, Tove 2017: «Samisk (og eventuell finsk?) innverknad på skandinavisk». *Folkmålsstudier* 55, 9–30.
- Bull, Tove 2018: «Andre språk i Noreg. Finsk-ugrisk, med hovudvekt på samisk». I: Sandøy, Helge og Nesse, Agnete (red.): *Norsk språkhistorie*, bd. 2: *Praksis* (bindredaktør: Brit Mæhlum), Oslo: Novus, 429–457.
- Bull, Tove 2020: «Å konstruere ‘dei andre’ språkleg – fordommar om språk-kontakt». *Språkprat. Populærvitenskapelig tidsskrift*. 19. november 2020.
- Jahr, Ernst Håkon 1982: «Language contact in Northern Norway. Adstratum and substratum in the Norwegian, Lappish and Finnish of Northern Norway». I: Ureland, P. Sture (Hrsg.): *Die Leistung der Strataforschung und der Kreolistik. Typologische Aspekte der Sprachkontakt*. (Akten des 5. Symposiums über Sprachkontakt in Europa, Mannheim 1982), Tübingen: Niemeyer, 307–320.
- Jahr, Ernst Håkon 1984: «Language Contact in Northern Norway. Adstratum and Substratum in the Norwegian, Sami and Finnish of Northern Norway. *Acta Borealia* 1, 103–112.
- Jahr, Ernst Håkon 1997: «Norway». I: Goebel, Hans; Nelde, Peter H.; Sary, Zdenek; Wölck, Wolfgang (eds.): *Kontaktlinguistik/Contact Linguistics/Linguistique de contact. An International Handbook of contemporary research*. Vol. 2. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 937–948.
- Kusmenko, Jurij 2008: *Der samische Einfluss auf die skandinavischen Sprachen. Ein Beitrag zur skandinavischen Sprachgeschichte* (= Berliner Beiträge zur Skandinavistik 10), Berlin: Nordeuropa-Institut, Humboldt Universität zu Berlin. (2. Ausgabe 2011.)
- Kusmenko, Jurij K. 2009: «Sámi and Scandinavian in the Viking Age». *Scandinavistica Vilnensis* 2 (= Proceedings of the international conference on Old Norse literature, mythology, culture, social life and language, eds.: Érika Sausverde and Ieva Steponavičiūtė), Vilnius: Vilnius University Press, 65–93.
- Kusmenko, Jurij 2010: «Har samiskt inflytande på nordiska språk varit möjligt?». I: Mundal, Else og Rydving, Håkan (red.): *Samer som «de andra», samer om «de andra». Identitet och etnicitet i nordiska kulturmöte* (= Sámi dutkan/ Samiska studier 6), Umeå: Umeå universitet, 47–61.

Ernst Håkon Jahr
Professor emeritus
Institutt for nordisk og mediefag
Universitetet i Agder
E-post: ernsthakon.jahr@uia.no